

**МІНІСТЕРСТВО АГРАРНОЇ ПОЛІТИКИ ТА
ПРОДОВОЛЬСТВА УКРАЇНИ
ТАВРІЙСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ
АГРОТЕХНОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
КАФЕДРА "ЕКОНОМІКА ПІДПРИЄМСТВ"**

Кафедра економіки підприємств

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ

ДЛЯ ПРОВЕДЕННЯ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

Дисципліна **"РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА"**

для студентів ОКР «Бакалавр» з напрямів підготовки

6.030509 "Облік і аудит"

6.030504 «Економіка підприємства»

Укладач: к.е.н, доц. **Завадських Г.М.**

Мелітополь, 2012

УДК 332.1 (072)

ББК 65.9 (4 Укр.) 049я 73

Регіональна економіка. Методичні вказівки для проведення семінарських занять для студентів 1 курсу ОКР “Бакалавр” з напрямів підготовки 6.030509 “Облік і аудит” ТА 6.030504 «Економіка підприємства» денної форми навчання. – Таврійський державний агротехнологічний університет, 2012. – 42с.

Розробник: к.е.н., доц. Завадських Г.М.

Рецензенти: д.е.н., проф. кафедри "Фінансів та бухгалтерського обліку"

ЗІЕГ Л.В. Синяєва

к.е.н., доцент кафедри "Організація виробництва

та агробізнесу" ТДАТУ Бочарова Н.В.

Розглянуто та рекомендовано до друку на засіданні кафедри “Економіка підприємства” “_____” _____ 2012 р., протокол № _____

Затверджено методичною комісією економічного факультету

“_____” _____ 2012 р., протокол № _____

ЗМІСТ

ВСТУП	
Тематичний план лекцій та семінарських занять.....	
Змістовий модуль 1. Регіональна економіка.....	
Заняття 1. Предмет, метод і завдання дисципліни	
Заняття 2. Закономірності, принципи і фактори розміщення продуктивних сил та територіальна організація господарства.....	
Заняття 3. Економічне районування та територіальна організація господарства.....	
Заняття 4. Регіон у системі територіального поділу праці.	
Заняття 5. Сутність, мета і завдання регіональної економічної політики.....	
Заняття 6. Механізм реалізації регіональної економічної політики.	
Заняття 7. Господарський комплекс України, його структура і трансформація в ринкових умовах.....	
Заняття 8. Природний та трудовий потенціал України	
Заняття 9. Міжгалузеві господарські комплекси та регіональні особливості їх розвитку і розміщення.	
Заняття 10. Економіка України як єдність регіональних соціально- економічних систем.....	
Заняття 11. Економіка регіонів України: стан та перспективи розвитку	
Заняття 12. Міжнародні економічні зв'язки України та її інтеграція в європейські та інші світові структури.....	
Заняття 13. Фактори сталого розвитку продуктивних сил.....	
Заняття 14. Модульний контроль №1.....	
Змістовий модуль 2. Екологія.....	
Заняття 15. Наукові засади раціонального природокористування.....	
Заняття 16. Екологічний моніторинг і система екологічної інформації. ..	
Заняття 17. Економічний механізм природокористування та охорони навколишнього середовища.....	
Заняття 18. Економічна і соціальна ефективність природоохоронної діяльності.	
Заняття 19. Світовий досвід і міжнародне співробітництво у сфері охорони навколишнього середовища.	
Заняття 20. Модульний контроль №2.....	
Розподіл балів, що присвоюються студентам.....	
Критерії оцінювання знань на семінарських заняттях.....	
Список рекомендованої літератури	

ВСТУП

Радикальна трансформація соціально-економічних структур, що здійснюється в Україні, визначає необхідність наукового обґрунтування принципово нових методологічних основ вивчення процесів розміщення продуктивних сил країни та оптимізації територіальної структури економічної системи. Пріоритетність соціального розвитку, інтеграція економічного й екологічного підходів до розміщення продуктивних сил та актуальність підвищення рівня ресурсно-екологічної безпеки держави потребують реального втілення в практику господарювання принципів сталого розвитку як надійної основи ефективного використання потужного потенціалу продуктивних сил суспільства.

Мета курсу – формування системи знань щодо розміщення і територіальної організації продуктивних сил України, аналізу стану і визначення головних напрямків регіонального розвитку економіки в умовах ринкових відносин. Вивчення дисципліни “Регіональна економіка” закладає фундамент важливого комплексу теоретичних економічних знань, необхідних кожному спеціалісту, сприяє вмінню обґрунтування економічних процесів, самостійного набуття та оновлення економічних знань щодо ролі розвитку регіонів в загальному економічному розвитку держави.

Метою даних методичних вказівок є надання допомоги в опрацюванні та вивченні студентами дисципліни “Регіональна економіка” , зокрема в оволодінні вчення про закономірності, закони і принципи розміщення суспільного виробництва, теорій та методів, а також територіальних й галузевих особливостей розміщення продуктивних сил, знаннями про стан і перспективи розміщення продуктивних сил України, особливостями і проблемами розвитку економічних районів.

Предмет курсу – виявлення законів, закономірностей та визначення принципів і факторів просторової (територіальної) організації продуктивних сил, їх сучасне і перспективне розміщення – її територіальних стан і розвиток.

Завдання курсу – вивчення теорії розміщення продуктивних сил і регіональної економіки та надання студентам необхідних знань щодо новітніх тенденцій розвитку цієї галузі науки, формування у них умінь і практичних навичок при вирішенні практичних питань стосовно розміщення продуктивних сил, з урахуванням демографічних, соціальних та екологічних факторів.

Об’єктом вивчення виступають усі елементи просторової організації продуктивних сил – природно- і трудоворесурсний потенціал, галузеві і міжгалузеві комплекси, територіальні форми організації продуктивних сил та системи господарювання, соціальна інфраструктура тощо.

Міждисциплінарні зв’язки: взаємодія з природними, географічними та технічними науками. Тісний зв’язок з економічною теорією яка вивчає і формулює економічні закони і категорії, що слугують методологічним підґрунтям для розвитку понятійного апарату науки про розміщення продуктивних сил і регіональної економіки. Використовує результати наукових досліджень і збагачує власними категоріями галузеві економіки, економіки природокористування, економічну статистику, економічну і соціальну географію, економічну кібернетику, економіку праці, фінанси, історію народного господарства, картографію.

У результаті вивчення дисципліни студент повинен

знати: теорії розміщення продуктивних сил і регіональної економіки, завдання ефективного використання природних, науково-виробничих та людських ресурсів регіонів країни, територіальні структури господарського комплексу, наукові засади державної регіональної економічної політики;

вміти: проводити дослідження і надавати наукове обґрунтування раціонального (ефективного) розміщення і територіальної організації продуктивних сил та засад регіональної економічної політики;

бути ознайомленим: з законодавчими актами України з проблем розміщення продуктивних сил і регіональної економіки, а також з зарубіжним досвідом щодо розміщення і територіальної організації продуктивних сил та засад регіональної економічної політики.

СТРУКТУРА ЗАЛІКОВОГО КРЕДИТУ КУРСУ

Теми	Кількість годин, відведених на:			
	лекції	семінарські та практичні	самостійну роботу	індивідуальну роботу
Змістовий модуль 1. Регіональна економіка.				
Тема 1. Предмет, метод і завдання дисципліни.	2	1	2	6
Тема 2. Закономірності, принципи і фактори розміщення продуктивних сил та територіальна організація господарства.	2	1	4	
Тема 3. Економічне районування та територіальна організація господарства.	2	2	4	
Тема 4. Регіон у системі територіального поділу праці.	2	1	4	
Тема 5. Сутність, мета і завдання регіональної економічної політики.	2	2	4	
Тема 6. Механізм реалізації регіональної економічної політики.	2	1	4	
Тема 7. Господарський комплекс України, його структура і трансформація в ринкових умовах.	-	1	6	
Тема 8. Природний та трудоворесурсний потенціал України		2	4	6
Тема 9. Міжгалузеві господарські комплекси та регіональні особливості їх розвитку і розміщення.	2	2	4	
Тема 10. Економіка України як єдність регіональних соціально-економічних систем	2	1	4	

Тема 11. Економіка регіонів України: стан та перспективи розвитку	2	2	4	
Тема 12. Міжнародні економічні зв'язки України та її інтеграція в європейські та інші світові структури	2	1	2	
Тема 13. Фактори сталого розвитку продуктивних сил.	-	1	6	
Контроль модуля	-	2	-	
Змістовий модуль 2 Екологія.				
Тема 14. Наукові засади раціонального природокористування.	2	1	4	
Тема 15. Екологічний моніторинг і система екологічної інформації.	2	2	4	
Тема 16. Економічний механізм природокористування та охорони навколишнього середовища	2	2	2	
Тема 17. Економічна і соціальна ефективність природоохоронної діяльності.	2	2	4	
Тема 18. Світовий досвід і міжнародне співробітництво у сфері охорони навколишнього середовища.	-	1	6	
Контроль модуля	-	2	-	-
Всього годин	30	30	72	12

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1. РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

Семінарське заняття №1

1. Тема 1: Предмет, метод і завдання дисципліни – 1 година

Мета заняття – ознайомити студента з предметом дослідження регіональної економіки, методологічними основами курсу завданням і структурою курсу.

Рекомендована література: [9, 24-26, 31-39, 41-44, 52, 56, 59, 60, 62]

План семінару

- 1.1 Організація навчального курсу “Регіональна економіка” та особливості контролю успішності студентів по дисципліні.
- 1.2 Визначення предмета і об’єкта науки РПС.
- 1.3 Територіальний поділ праці і розміщення продуктивних сил.
- 1.4 Місце курсу в системі наукових дисциплін.
- 1.5 Методологічні основи курсу.
- 1.6 Наукові методи досліджень РПС.
- 1.7 Завдання і структура курсу РПС.
- 1.8 Проблеми розміщення продуктивних сил.

При опрацюванні теми студент повинен:

знати:

а) сутність вивчаємих категорій:

Продуктивні сили – це система суб’єктивних (людина) і речових (засоби виробництва) елементів що виражають активне ставлення людей до природи. Крім традиційних складових (засоби виробництва і робоча сила), до продуктивних сил відносять науку, форми і методи організації виробництва, інформацію та деякі інші елементи. Головною продуктивною силою залишається людина з її потребами та інтересами.

Предметом курсу “Регіональна економіка” є просторова організація продуктивних сил та окремих їх складових елементів, а також територіальні аспекти господарювання, закономірності його формування і розвитку.

Об’єктом вивчення є основні складові просторової організації продуктивних сил – природо- і трудоресурсний потенціал, галузеві комплекси, територіальні системи господарювання з відповідною системою економічних зв’язків.

Методологічні основи курсу “Розміщення продуктивних сил і регіональна економіка” - це сукупність категорій цієї галузі економічної науки, а також система певних наукових методів дослідження та алгоритм вирішення теоретичних і прикладних завдань.

Головним завданням науки РПС та регіональної економіки є:
обґрунтування оптимального розміщення продуктивних сил.

б) відповіді на основні питання теми.

вміти:

- виконувати завдання для перевірки знань

Самостійна робота:

- підготувати питання, винесені на самопідготовку:

1. Теорії та концепції розміщення продуктивних сил та регіональної економіки.
2. Наукові методи аналізу розміщення продуктивних сил і рівнівекономічного розвитку регіонів.

- виконати реферати.

Питання для перевірки:

1. Що є предметом і об’єктом вивчення дисципліни?
2. Розкрийте сутність продуктивних сил і дайте сучасне визначення поняття: “Розміщення продуктивних сил”.
3. Які Ви знаєте наукові методи досліджень РПС?
4. Які основні завдання курсу?
5. Теоретичні основи розміщення продуктивних сил.
6. Зміст курсу та його місце в системі наукових дисциплін.

Семінарське заняття № 2.

Тема 2: Закономірності, принципи і фактори розміщення продуктивних сил та територіальна організація господарства. – 1 година

Мета заняття: ознайомити студента з сутністю економічних законів суспільного виробництва і закономірностями розміщення продуктивних сил та основними напрямками подальшого розвитку та вдосконалення розміщення продуктивних сил України

Рекомендована література:[19, 24-26, 31-38, 40, 46,48-52,54,57,59,62]

План семінару

- 2.1. Сутність економічних законів і закономірностей.
- 2.2. Закономірності розміщення продуктивних сил.
- 2.3. Принципи розміщення суспільного виробництва.
- 2.4. Основні фактори і критерії, що впливають на розміщення продуктивних сил.

При опрацюванні теми студент повинен:

знати:

а) сутність вивчаємих категорій:

Економічні закони – це необхідні і стійкі залежності між економічними явищами в процесі виробництва, розподілу, обміну і споживання матеріальних благ і послуг.

Закономірність – це прояв дії одного або певної сукупності економічних законів. Закономірність, як і закон, відображає стійкі причинно-наслідкові зв'язки, однак закономірність відображає не однозначну залежність, а ймовірнісну, тобто результат дії різноманітних сил є передбачуваним, але точність такого передбачення може мати відхилення від реального.

Принципи – це стисло викладені науково обґрунтовані положення, тобто правила господарювання, якими мають керуватися суб'єкти економічної діяльності на певному етапі історичного розвитку. Під час розроблення принципів, визначення їх змісту та механізму реалізації враховуються також природно-економічні чинники.

Чинники – це сукупність аргументів (причин), які зумовлюють особливості розвитку певних економічних процесів у конкретному регіоні.

Чинники РПС – це сукупність причин, що зумовлюють вибір місця просторового розміщення окремих підприємств, їх груп і галузей.

б) відповідь на основні питання теми:

вміти:

- виконувати завдання для перевірки знань

Самостійна робота.

- підготувати питання, винесені на самопідготовку:

1. Критерії розміщення продуктивних сил.

- виконати реферати.

Питання для перевірки

1. В чому заключається сутність економічного закону і закономірності?
2. Назвіть основні закономірності розміщення продуктивних сил.
3. Перерахуйте принципи розміщення суспільного виробництва.
4. Які Ви знаєте основні фактори, що впливають на характер територіального розміщення галузей і підприємств?
5. Сутність і роль соціальних і екологічних критеріїв у розміщенні продуктивних сил.

Семінарське заняття № 3.

Тема 3: Економічне районування та територіальна організація господарства – 2 години

Мета заняття: ознайомити студента з основними принципами економічного районування і територіальною структурою народного господарства.

Рекомендована література: [9, 24-26, 31-39, 49,50-54,59,60]

План семінару

- 3.1. Сутність економічного району та об’єктивний характер його формування.
- 3.2. Основні районоутворюючі фактори.
- 3.3. Принципи і критерії виділення великих економічних районів, їх основні типи.
- 3.4. Мережа економічних районів України та практичне значення економічного районування

При опрацюванні теми студент повинен:

знати:

а) сутність вивчаємих категорій:

Процес економічного районування має собою доцільний, науково обґрунтований поділ країни на економічні райони.

Економічний район – це географічно цілісна територіальна частина народного господарства країни, яка має свою виробничу спеціалізацію, міцні внутрішні економічні зв'язки і нерозривно пов'язана з суспільним територіальним поділом праці.

Великі економічні райони – це територіальні спеціалізовані частини народного господарства країни, взаємопов'язані між собою постійним обміном виробленої в них продукції та іншими економічними відносинами.

Економічний район – це форма територіальної організації народного господарства, що утворюється на основі суспільного територіального поділу праці, виникнення і формування районних територіальних виробничих комплексів (ТВК).

Галузеве (спеціальне) районування. Цей тип економічних районів виникає під впливом закономірності концентрації підприємств окремої галузі народного господарства і пов'язаних з ними обслуговуючих виробництв.

Загальне (інтегральне) економічне районування базується на регіональних НГК, в основі яких знаходяться ТВК різного ступеня сформованості або їх складові частини.

Великі (інтегральні) економічні райони – це поділ території країни на найбільші територіальні частини, які об'єднують кілька адміністративних областей: у великих економічних районах, крім галузей спеціалізації в масштабі держави, повинні розвиватись і інші основні галузі виробництва з метою більш повного використання місцевих ресурсів і зменшення обсягів завізної продукції з інших районів.

Середні райони є підрайонами великих економічних районів. Об'єктивною основою цього районування виступає територіальний поділ праці як в масштабах країни, так і в межах великих (інтегральних) економічних районів.

Малі райони (мікрорайони) – це найнижчий ступінь інтегральних економічних районів. Вони органічно пов'язані з низовим адміністративно-

господарським районуванням, їх територія відповідає території внутріобласних адмінрайонів.

Сучасна мережа економічних районів України має такий склад областей:

1. Донецький (Донецька і Луганська області);
2. Придніпровський (Дніпропетровська, Запорізька і Кіровоградська області)
3. Східний (Харківська, Полтавська і Сумська області);
4. Центральний (Київська і Черкаська обл., м. Київ);
5. Поліський (Волинська, Житомирська, Рівненська, Чернігівська області)
6. Подільський (Вінницька, Тернопільська, Хмельницька області);
7. Причорноморський (АР Крим, Миколаївська, Одеська, Херсонська області, м. Севастополь);
8. Карпатський (Закарпатська, Львівська, Івано-Франківська, Чернівецька області).

б) відповіді на основні питання теми.

вміти:

- виконувати завдання для перевірки знань.

Самостійна робота.

- підготувати питання, винесені на самопідготовку:

1. Значення природного і історичного факторів у формуванні економічних районів.

- виконати реферати.

Питання для перевірки

1. Наука про економічне районування.
2. Принципи економічного районування та форми територіальної організації продуктивних сил економічних районів.
3. Перерахуйте мережу економічних районів України.
4. Диспропорції у територіальній структурі національної економіки.
5. Економічне районування України та його практичне значення.

Семінарське заняття № 4.

Тема 4: Регіон у системі територіального поділу праці – 1 година

Мета заняття: ознайомити студента з сутністю та різновидами територіального поділу праці, вивчити показники економічної ефективності ТПП.

Рекомендована література:[1- 3, 20-26, 31, 50,53-56,59,61]

План семінару

4.1 Поняття регіону та його інтегральна характеристика.

4.2 Сутність ТПП та його різновиди.

4.3 Економічна ефективність ТПП.

При опрацюванні теми студент повинен:

знати:

а) сутність вивчаємих категорій:

Регіон – це система трьох середовищ: природного, матеріального (створеного людиною) та соціального. Регіональна цілісність передбачає територіальну цілісність та неподільність.

Господарство регіону є відкритою економічною системою, що функціонує на основі спеціалізації, міжрегіональної інтеграції, зміст яких реалізується через галузеві, міжгалузеві та міжрегіональні виробничо-економічні зв'язки.

Для регіональної економіки характерні такі ознаки функціонування:

- комплексність екологічного, економічного та соціального розвитку;
- єдність процесів природокористування та охорони навколишнього середовища;
- територіальна спільність виробництва;
- відповідність системи розселення демографічній ситуації та розміщенню виробництва;
- цілісність системи соціальної інфраструктури;
- поєднання територіального та галузевого управління об'єктами.

Для визначення спеціалізації регіонів країни застосовуються такі показники:

- частка виробництва продукції галузей спеціалізації (промисловості, сільського господарства) регіону стосовно загального по країні виробництва продукції відповідної галузі;
- коефіцієнт локалізації (зосередження) даної галузі (виробництва) на території регіону;
- коефіцієнт виробництва продукції на душу населення; цей показник обчислюється за виробництвом продукції у вартісному та натуральному вираженні й розраховується як відношення виробництва на душу населення того або іншого продукту в регіоні до аналогічного показника по країні;
- коефіцієнт товарності визначається як відношення вартості завезеної продукції до тієї, що виробляється у регіоні, а за деякими видами продукції - як відношення вивезення з району даної продукції до її виробництва у натуральних показниках.

Виділяють шість різновидів ТПП:

1. Генеральний – між країнами й великими економічними районами. Наприклад, між Далекосхідним районом Росії та Японією – за експортом до останньої деревини й кам'яного вугілля. Між Західно-Сибірським економічним районом Росії та Україною – за експортом нафти й газу.
2. Внутрішньорайонний – між промисловими вузлами й містами. Часто-густо в одному з них розташовується головне підприємство, а в іншому – його філії. Або з одного центру до іншого йдуть комплектувальні вироби.
3. Довкола економічного центру (міста, комбінату). Приклади можуть бути ті самі, що й у попередньому ТПП. Крім того, тут доречно згадати про приміське сільське господарство й поставки його продукції до економічного центру. Економічний центр може давати довіллю кваліфіковані кадри, техніку, добрива, нафтопродукти, обладнання, а також переробляти сільськогосподарську продукцію.
4. Постадійний, за якого стадії виробничого процесу територіально роз'єднані (ловіння риби – переробка – консервування, копчення, соління).
5. Фазовий – одна й та сама продукція (наприклад, фрукти) надходить до центрів з різних місць протягом року.
6. Епізодичний – райони або країни обмінюються якимись товарами не постійно.

б) відповідь на основні питання теми:

вміти:

виконувати завдання для перевірки знань.

Самостійна робота:

- підготувати питання, винесені на самопідготовку:

1. Умови формування різних видів ТПП та зв'язок з міжнародним ТПП.

- виконати реферати.

Питання для перевірки

1. Економічна сутність та значення ТПП.

2. Охарактеризуйте основні різновиди ТПП.

3. Економічні передумови формування ТПП.

4. Сутність та інтегральна характеристика СЕПу регіону.

Семінарське заняття № 5.

Тема 5: Сутність, мета і завдання регіональної економічної політики – 2 години.

Мета заняття: ознайомити студента з основами науковими основами державної регіональної економічної політики.

Рекомендована література:[1- 4, 23-28, 31, 51,54,58,60,61]

План семінару

5.1. Сутність державної регіональної економічної політики.

5.2. Об'єкти, суб'єкти та мета ДРЕП.

5.3. Завдання ДРЕП.

При опрацюванні теми студент повинен:**знати:**

а) сутність вивчаємих категорій:

Державна регіональна економічна політика – це цілеспрямована діяльність держави щодо управління соціальним, економічним, екологічним розвитком регіонів. Вона містить комплекс державних рішень та конкретних заходів, які відповідають економічній стратегії держави.

Суб’єкти ДРЕПу - центральні та місцеві органи державної влади та органи місцевого самоврядування, які в межах своєї компетенції вирішують питання, пов’язані з соціально-економічним розвитком регіонів.

До **об’єктів ДРЕПу** віднесено територіальні утворення, у межах яких здійснюється державне управління і місцеве самоврядування. У широкому розуміння об’єктами ДРЕПу в ринкових умовах виступають самі регіони, які відрізняються між собою за темпами економічного розвитку, умовами для зайнятості та рівнем його життя; у вузькому значенні – їх адміністративно-територіальні утворення.

Головною метою ДРЕПу є збільшення національного багатства країни на основі ефективного використання природно-ресурсного, трудового і науково-технічного потенціалу регіонів, раціоналізації систем розселення та досягнення внутрішньо регіональної збалансованості.

Механізм реалізації державної регіональної економічної політики – це система конкретних економічних важелів та організаційно-економічних засобів, за допомогою яких здійснюється державний вплив на просторову організацію ПС, забезпечується соціально-економічний розвиток регіонів, вдосконалюється структура їхнього господарського комплексу.

Експліцитна політика втілюється у життя переважно через офіційні документи, конкретні напрями і заходи, і тому має чітко виражений регіональний характер.

Імпліцитна політика являє собою соціально-економічні наслідки рішень, що приймаються на національному рівні, і тому має неявний характер.

б) відповідь на основні питання теми:

вміти:

виконувати завдання для перевірки знань.

Самостійна робота:

- підготувати питання, винесені на самопідготовку:

1. Перспективи розвитку регіонів України

- виконати реферати.

Питання для перевірки

1. Сутність державної регіональної економічної політики та її цілі.
2. Основні завдання державної регіональної економічної політики.
3. Законодавчі основи регулювання ДРЕПу.
4. Завдання ДРЕПу в різних галузях економіки.

Семінарське заняття № 6.

Тема 6: Механізм реалізації регіональної економічної політики – 1 година

Мета заняття: ознайомити студентів з сутністю та змістом основних принципів РЕПу, ознайомитися з механізмом реалізації регіональної економічної політики та нормативно-правовою базою її здійснення в Україні.

Рекомендована література: [6, 12, 23-26, 29, 31-39, 45, 49, 51,53-55]

План семінару

- 6.1. Основні принципи ДРЕП країни.
- 6.2. Механізм реалізації ДРЕП.
- 6.3. Організаційно-правова база реалізації регіональної економічної політики.

При опрацюванні теми студент повинен:

знати:

а) сутність вивчаємих категорій:

ДРЕП, як визначено нормативними документами, ґрунтується на таких основних принципах:

1. Конституційності та законності, тобто реалізація політики відбувається відповідно до Конституції та законів України, актів Президента України та Кабінету Міністрів України на засадах чіткого розподілу завдань, повноважень та відповідальності між органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування.

2. Забезпечення унітарності України та цілісності її території, включаючи єдність економічного простору на всій території держави, її грошово-кредитної, податкової, митної, бюджетної систем.

3. Наближення послуг, що надаються органами державної влади та органам місцевого самоврядування, до безпосередніх споживачів.

4. Диференційованості надання державної підтримки регіонам відповідно до умов, критеріїв та строків, визначених законодавством.

5. Стимулювання співробітництва між органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування у розробленні та реалізації заходів щодо регіонального розвитку.

Механізм реалізації державної регіональної економічної політики – це система конкретних економічних важелів та організаційно-економічних засобів, за допомогою яких здійснюється державний вплив на просторову організацію ПС, забезпечується соціально-економічний розвиток регіонів, вдосконалюється структура їхнього господарського комплексу.

Основними складовими механізму ДРЕП виступають: відповідна законодавчо-нормативна база, бюджетно-фінансове регулювання регіонального розвитку, прогнозування і програмування, розвиток різних форм територіальної організації продуктивних сил (створення спеціальних економічних зон, міжрегіональне та прикордонне співробітництво тощо).

Основними напрямками вдосконалення механізму ДРЕП є:

1. розроблення нової стратегії ДРЕП, яка б дала змогу прискорити економічні перетворення в державі, забезпечити успішне входження суб'єктів господарювання в ринкову систему;
2. визначення нових перспективних напрямів ДРЕП, враховуючи процеси глобалізації та регіоналізації;
3. формування ефективного регіонального господарського механізму з широким використанням програмно-цільових методів управління.

Основними економічними регуляторами з боку держави є:

- грошово-фінансові (норма обов'язкових резервів; ставка міжбанківського кредиту; операції національного банку з державними облігаціями на ринку цінних паперів)
- податкові (види і ставки податків; об'єкти оподаткування; пільги)
- цінові
- норми амортизаційних відрахувань, прискорена амортизація
- квоти і ліцензії
- зовнішньоторгівельні регулятори
- митні;
- дотації і субсидії;
- стимулювання поставок продукції і надання послуг для державних потреб.

вміти:

- виконувати завдання для перевірки знань.

Самостійна робота:

- підготувати питання, винесені на підготовку:

1. Сучасна концепція розміщення продуктивних сил.

- виконати реферати.

Питання для перевірки

1. Основні завдання та принципи державної регіональної економічної політики.

- 2.Механізм реалізації державної регіональної економічної політики та його складові елементи.
3. Організаційно-правова база реалізації регіональної економічної політики.
- 4.основні економічні регулятори РЕПу.

Семінарське заняття № 7.

Тема 7: - Господарський комплекс України, його структура і трансформація в ринкових умовах -1 година.

Мета заняття – ознайомити студентів з сутністю, структурою та значенням Господарського комплексу економіки України.

Рекомендована література: [6, 10, 14, 15, 22, 23-26, 31-35,41-46,50,52-54]

План семінару

- 7.1.Значення та структура господарського комплексу України
- 7.2.Промисловість
- 7.3. Металургійний комплекс
- 7.4. Хімічний комплекс
- 7.5. Лісопромисловий комплекс
- 7.6. Будівельний комплекс
- 7.7. Соціальний комплекс
- 7.8. Агропромисловий комплекс (АПК)

При опрацюванні теми студент повинен:

знати:

а) сутність вивчаємих категорій:

Господарство — це сукупність природних, інтелектуально-професійних і створених людиною засобів, які зайняті у виробництві товарів і наданні різного виду послуг з метою створення умов і засобів життя людей.

Промисловість — провідна і найважливіша галузь виробничої сфери і всього народногосподарського комплексу України. В ній створюється близько 67 % валового суспільного продукту держави. Рівень розвитку промисловості і характер її розміщення в країні не відповідають сучасним вимогам.

Металургійний комплекс забезпечує металом машинобудування та інші галузі народного господарства країни. Він складається з чорної і кольорової металургії, що в свою чергу об'єднують основні й допоміжні виробництва—від

добування сировини і палива та одержання допоміжних матеріалів (наприклад, флюси) до випуску прокату й металевих виробів.

Кольорова металургія використовує руди металів, які містять у своєму складі в багато разів менше корисного компоненту; ніж залізна руда. Крім того, на виплавку однієї тонни магнію потрібно до 22 тис. кіловат-годин електроенергії. Тому ця галузь — енергомістке виробництво. Отже, на розміщення підприємств кольорової металургії впливають два чинники — сировинний та енергетичний.

Машинобудування — надзвичайно складна галузь в Україні. Вона поділяється на кілька десятків галузей і виробництв. Підприємства машинобудування об'єднуються в одне ціле на основі спільності технології, сировини, а також призначення готової продукції. Великі галузі, наприклад, сільськогосподарське, енергетичне, транспортне машинобудування, поділяються на менші.

Хімічна промисловість — одна з провідних галузей промисловості нашої країни, їй належить значна роль у формуванні галузевої і територіальної структури господарського комплексу України. Вона добре комбінується з іншими галузями, особливо металургією, і використовує їхні відходи як сировину. Значною є роль хімічної промисловості і в зовнішніх економічних зв'язках України. Експортний потенціал цієї галузі промисловості нині поступається лише чорній металургії. Не зменшиться роль хімічної промисловості і в найближчий час.

Лісопромисловий (лісовиробничий) комплекс охоплює лісове господарство, деревообробку, целюлозно-паперову, лісохімічну і гідролізну промисловості. Продукція одного виробництва є сировиною для іншого. Лісозаготівельні підприємства дають деревину для лісопильних заводів. Піломатеріали — вихідна сировина для меблевих фабрик. Відходи лісозаготівлі і деревообробки використовують у лісохімії.

Сучасна **будівельна індустрія** нашої країни багатогалузева. Вона складається з цементної промисловості, виробництва стінових матеріалів, збірного залізобетону і залізобетонних конструкцій і деталей, в'язучих та оздоблювальних матеріалів, будівельного скла, покрівельних матеріалів, будівельної кераміки і фаянсу, санітарно-технічних виробів тощо. З кожним

роком ця структура ускладнюється, розширюються її зв'язки з іншими галузями промисловості.

До **соціального комплексу** належить виробництво товарів народного споживання (насамперед легка промисловість), а також сфера послуг (усі види підприємств обслуговування, діяльність яких спрямована на задоволення духовних і матеріальних потреб людей: мережа закладів культури, освіти, охорони здоров'я, торгівлі, сфери побуту тощо). Головне завдання комплексу— задовольнити щоденні безпосередні матеріальні та духовні потреби кожної людини.

Виробництво сільськогосподарської продукції та її переробка — одна з найважливіших складових народного господарства країни. Завдання **АПК** — забезпечити людей продуктами харчування, а промисловість — відповідною сировиною. АПК України має світове значення. За розрахунками спеціалістів, наша країна щорічно може виробляти продукти харчування, якими б здатна була прогодувати до 1 млрд осіб. Потенціал АПК України практично безмежний. Але він нині майже не реалізується. Причини такого становища криються в пануванні в сільському господарстві соціалістичного колгоспного ладу.

вміти:

- виконувати завдання для перевірки знань.

Самостійна робота:

- підготувати питання, винесені на підготовку:
1. Зрушення у галузевій структурі народного господарства під впливом соціальної переорієнтації та технологічного прогресу.
- виконати реферати.

Питання для перевірки

1. Охарактеризуйте структуру господарського комплексу України
2. Промисловість України – стан та перспективи розвитку.
3. Металургійний комплекс – сучасні тенденції та проблеми розвитку.
4. Хімічний комплекс – розвиток та перспективи.
5. Лісопромисловий комплекс – сучасний стан та основні проблеми розвитку.
6. Будівельний комплекс – характеристика галузі та перспективи розвитку.

7. Соціальний комплекс – стан та проблеми розвитку.
8. Агропромисловий комплекс (АПК) – структура, значення та проблеми розвитку.

Семінарське заняття № 8.

Тема 8: Природний та трудоворесурсний потенціал України - 2 години.

Мета заняття: ознайомити студентів з сутністю природного та трудоворесурсного потенціалу та його структурою, головними напрямками його ресурсозберігаючого використання.

Рекомендована література: [21-26, 32-38, 53,54,58,60-62]

План семінару

- 8.1. Сутність природно-ресурсного потенціалу та його структура.
- 8.2. Кількісна і якісна оцінка природних ресурсів та природних умов.
- 8.3. Характеристика природно-ресурсного потенціалу економічних регіонів.
- 8.4. Ресурсозбереження як головний напрям використання природно-ресурсного потенціалу.
- 8.5. Економічно активне населення
- 8.6. Національний та віковий склад населення України
- 8.7. Відтворення трудоворесурсного потенціалу країни
- 8.8. Трудовий потенціал України

При опрацюванні теми студент повинен:

знати:

а) сутність вивчаємих категорій:

Природно-ресурсний потенціал – це важливий чинник розміщення продуктивних сил, що включає природні ресурси і природні умови.

Природні ресурси - тіла і сили природи, які за певного рівня розвитку ПС можуть бути використані для задоволення потреб людського суспільства.

Природні умови – це тіла й сили природи, які мають істотне значення для життя і діяльності суспільства, але не беруть безпосередньої участі у виробничій і невиробничій діяльності. Такий поділ до певної міри є умовним, оскільки окремі компоненти можуть виступати і як ресурси і як умови.

До основних характеристик природно-ресурсного потенціалу

відносять:

- 1) географічне положення;
- 2) кліматичні умови;
- 3) особливості рельєфу;
- 4) розміщення ресурсного потенціалу.

Розрізняють такі структури природно-ресурсного потенціалу:

- 1) компонентну;
- 2) функціональну;
- 3) територіальну;
- 4) організаційну.

Компонентна структура характеризує внутрішні та міжвидові співвідношення природних ресурсів (земельних, водних, лісових тощо).

Функціональна структура природно-ресурсного потенціалу відображає вплив природних ресурсів на формування спеціалізації території та певних господарських комплексів.

Територіальна структура – різні форми просторової дислокації природно-ресурсного комплексів.

Організаційна структура – можливості відтворення та ефективної експлуатації природних ресурсів.

Природно-ресурсний потенціал є багатоконпонентним. Виділяють такі його складові:

- 1) мінеральні;
- 2) земельні;
- 3) водні;
- 4) лісові;
- 5) біологічні;
- 6) рекреаційні;
- 7) кліматичні;
- 8).космічні.

За ознакою вичерпності природних ресурсів вони поділяються на групи:

- 1). невичерпні (сонячна радіація, енергія води, вітру тощо);
- 2). вичерпні відновлювальні (грунтовий покрив, водні ресурси, лікувальні грязі, рослинне паливо тощо);
- 3). вичерпні невідновлювальні (мінеральна сировина, природні будівельні матеріали).

При **технологічній оцінці** виявляється ступінь придатності природних ресурсів до того чи іншого виду людської діяльності з урахуванням сучасної або перспективної технології їх використання. Технологічна оцінка проводиться перед економічною і виражається в балах та категоріях. **Економічна оцінка природних ресурсів** – необхідний етап для забезпечення їх ефективного використання. Визначилися дві групи економічних оцінок: - перша – характеризує економічні результати використання природних ресурсів, друга – економічні наслідки дії на навколишнє природне середовище (переважно це економічні витрати від забруднення чи порушення навколишнього середовища).

б) відповідь на основні питання теми:

вміти:

- виконувати завдання для перевірки знань.

Самостійна робота:

- підготувати питання, винесені на підготовку:

1. Пріоритетність розвитку малих і середніх міст.
2. Трудові ресурси.
3. Структура і розподіл за видами зайнятості, сферами виробництва, галузями народного господарства і економічними районами.

- виконати реферати.

Питання для перевірки

1. В чому заключається сутність природно-ресурсного потенціалу та яка його структура?
2. Що розуміється під кількісною і якісною оцінкою природних ресурсів та природних умов?
3. Дайте характеристику основних видів природних ресурсів.
4. Основні шляхи ресурсозбереження та їх практичне значення.
5. Назвіть основні екологічні проблеми України.
6. Охарактеризуйте національний та статевий склад населення України.
7. Трудові ресурси – склад та структура.
8. Ринок праці в Україні.
9. Міграція – сучасні тенденції.

Семінарське заняття № 9.

Тема 9: – Міжгалузеві господарські комплекси та регіональні особливості їх розвитку і розміщення - 2 години.

Мета заняття: ознайомити студентів з сутністю МГК, умовами їх формування, структурою та значенням для економіки країни.

Рекомендована література: [10, 16-21, 23-28, 34-38, 40-45, 47,59-61]

План семінару

9.1. Економічна сутність МК

9.2. Структура МК

9.3. Нові форми об'єднань підприємств - складові МК

При опрацюванні теми студент повинен:

знати:

а) сутність вивчаємих категорій:

Міжгалузевий комплекс об'єднує економічно взаємопов'язані галузі виробничої та невиробничої сфер. МК формується внаслідок кооперації та інтеграції підприємств, організацій, установ і галузей.

Міжгалузеві комплекси розрізняються за характером зв'язків між галузями: 1) підприємства пов'язані послідовною та паралельною переробкою певного типу сировини (агропромисловий, лісопромисловий); 2) зв'язки між підприємствами виникають на основі виробництва взаємозамінної продукції (паливно-енергетичний комплекс, транспортний комплекс); 3) сукупність галузей, діяльність підприємств яких спрямована на розв'язання певної проблеми (продовольчий комплекс).

Міжгалузевий комплекс (МК) — система економічно взаємопов'язаних галузей виробничої або невиробничої сфер. Він формується внаслідок кооперації та інтеграції підприємств, організацій, установ та галузей.

Міжгалузевий регіональний комплекс можна визначити як сформоване територіальне поєднання взаємопов'язаних галузей і виробництв у економічних районах, вузлах, центрах, завдяки яким може забезпечуватися максимальний ефект при найменших витратах.

При цільовому підході міжгалузевий комплекс розглядається як група галузей (підгалузей) суспільного господарства або окремих виробництв, об'єднаних однією програмою та єдиною метою розвитку. При такому підході до міжгалузевого комплексу включають галузі, діяльність яких спрямована на реалізацію певної суспільно-господарської мети, а також структурні підрозділи виробничої й невиробничої сфер, потрібні для досягнення цієї мети. Недолік

такого підходу полягає у непостійності та нестійкості галузевого складу внаслідок вузької спеціалізації комплексів і різночасової реалізації множини цілей, що стоять перед суспільним господарством.

Технологічний підхід ґрунтується на групуванні галузей, що пов'язані послідовністю переробки і використання загального вихідного матеріалу й однорідністю призначення продукції. Такий комплекс включає весь виробничо-технологічний цикл від видобутку природних ресурсів до одержання кінцевого продукту. Цей підхід ґрунтується на використанні методу енерговиробничих циклів.

Господарське об'єднання — об'єднання підприємств, утворене за ініціативою підприємств незалежно від їх виду, які на добровільних засадах об'єднали свою господарську діяльність.

Державне (комунальне) господарське об'єднання — об'єднання підприємств, утворене державними (комунальними) підприємствами за рішенням Кабінету Міністрів України або у визначених законом випадках рішенням міністерств (інших органів, до сфери управління яких входять підприємства, що утворюють об'єднання), або за рішенням компетентних органів місцевого самоврядування.

Господарські об'єднання можуть утворюватися як асоціації, корпорації, консорціуми, концерни та інші об'єднання.

Асоціація — це договірне об'єднання, створене з метою постійної координації господарської діяльності підприємств, що об'єдналися, шляхом централізації однієї або кількох виробничих та управлінських функцій, розвитку спеціалізації і кооперації виробництва, організації спільних виробництв на основі об'єднання учасниками фінансових та матеріальних ресурсів для задоволення переважно господарських потреб учасників асоціації. Асоціація не має права втручатися в господарську діяльність підприємств — учасників асоціації. За рішенням учасників асоціація може дістати повноваження представляти їхні інтереси у відносинах з органами влади, іншими підприємствами та організаціями. Прикладом утворення об'єднання у вигляді асоціації є «Київ-будматеріали», що є складовою промисловості будівельних матеріалів України і частиною корпорації «Укрбудматеріали». Асоціація «Київбудматеріали» включає такі підприємства: ВАТ «Будматеріали» у м. Біла Церква, КП «Переяслав-Хмельницький цегельний завод», ВАТ «Стайки Керамік», ЗАТ «Сквирський цегельний завод», ВАТ «Завод «Цегла Трипілля», ВАТ «Обухівський завод пористих виробів». Іншою формою господарського об'єднання є **корпорація**. **Корпорація** — це договірне об'єднання, створене на основі поєднання виробничих, наукових і комерційних інтересів підприємств, що об'єдналися, делегувавши окремі повноваження та централізоване регулювання діяльності кожного з учасників органам управління корпорації.

Консорціум — це тимчасове статутне об'єднання підприємств із метою досягнення його учасниками певної спільної господарської мети. Консорціум використовує кошти, якими його наділяють учасники, централізовані ресурси, виділені на фінансування відповідної програми, а також кошти, що надходять з інших джерел, у порядку, визначеному його статутом. У разі досягнення поставленої мети консорціум припиняє свою діяльність.

Концерн — статутне об'єднання підприємств, а також інших організацій на основі їх фінансової залежності від одного учасника або групи учасників об'єднання із централізацією функцій науково-технічного й виробничого розвитку, інвестиційної, фінансової, зовнішньоекономічної та іншої діяльності. Учасники концерну делегують йому частину своїх повноважень, у тому числі право представляти їхні інтереси у відносинах з органами влади, іншими підприємствами та організаціями.

Підприємство може бути учасником **промислово-фінансової групи** або транснаціональної промислово-фінансової групи, якщо до складу групи входять українські та іноземні юридичні особи. Промислово-фінансова група (ПФГ) є об'єднанням, створеним за рішенням Кабінету Міністрів України на певний строк з метою реалізації державних програм розвитку пріоритетних галузей виробництва й структурної перебудови економіки України, включаючи програми, пов'язані з міжнародними договорами України, а також із виробництвом кінцевої продукції. До складу ПФГ можуть входити промислові та інші підприємства, наукові і проектні установи, інші установи й організації усіх форм власності. У складі ПФГ визначається головне підприємство, яке має виняткове право діяти від імені ПФГ як учасника господарських відносин. ПФГ не є юридичною особою і не підлягає державній реєстрації як суб'єкт господарювання.

б) відповіді на основні питання теми:

вміти:

- виконувати завдання для перевірки знань.

Самостійна робота:

- підготувати питання, винесені на підготовку:

1. Структура територіально-виробничих комплексів: промислові, агропромислові, рекреаційні.
2. Елементи територіальної структури народного господарства: крапкові, вузлові, ареальні, регіональні.
3. Підприємство як базисна складова народного господарства.

виконати реферати.

Питання для перевірки

1. Охарактеризуйте економічні передумови та необхідність формування МГК.
2. Структура МРК.
3. Загальні ознаки асоціацій та корпорацій
4. Недоліки та переваги холдингів.
5. Особливості створення ПФГ.

Семінарське заняття № 10.

Тема 10: Економіка України як єдність регіональних соціально-економічних систем – 1 година.

Мета заняття: ознайомити студентів з сутність регіону, регіональної економіки та політики. Ознайомитися з рівнями та методиками вивчення регіональної економіки.

Рекомендована література: [12, 21-26, 31-35, 47,50,53-56]

План семінару

- 10.1. Сутність регіону та регіональної політики.
- 10.2. Методи вивчення Регіональної економіки.
- 10.3. Сучасні напрямки розвитку теорій регіональної економіки.
- 10.4. Концепції регіону.

При опрацюванні теми студент повинен:

знати:

а) сутність вивчаємих категорій:

Термін "**регіоналістика**" звичайно розуміється як синтез підходів різних наук до регіональних досліджень; сукупність дисциплін і наукових напрямків, що досліджують різноманітні регіональні проблеми: внутрішньополітичні, зовнішньополітичні, економічні, соціальні, військові та ін.

Регіоналістика, як міждисциплінарна наука, має наступну структуру:

- Теорія фізико-географічного районування (частина географії)
- Регіонологія (дослідження закономірностей розвитку і функціонування конкретних регіонів, включаючи їхню інфраструктуру)
- Регіональна економіка (вивчення економічних районів і регіонів), включаючи теорію виробничої інфраструктури
- Регіональна соціологія, включаючи теорію соціальної інфраструктури

У сучасних європейських регіональних дослідженнях виділяють такі рівні регіональної політики:

- 1) відносини між органами центральної влади та регіонами;
- 2) державне втручання в розвиток окремих територій з метою подолання суттєвих регіональних відмінностей в умовах життя та підприємництва;
- 3) власна політика регіонів: соціальна, економічна, промислова, демографічна та ін.

Регіональна економіка використовує наступні наукові методи: програмно-цільовий, системного аналізу, балансовий, картографічний, соціально-економіко-математичного моделювання.

Регіон як **квazідержава** являє собою відносно відокремлену підсистему держави і національної економіки. У багатьох країнах регіони акумулюють все більше функцій і фінансових ресурсів, які раніше належали «центру» (процеси децентралізації і федералізації). Одна з головних функцій регіональної влади – регулювання економіки регіону.

Регіон як **квazікорпорація** являє собою великий суб'єкт власності (регіональної і муніципальної) і економічної діяльності. У цій якості регіони стають учасниками конкурентної боротьби на ринках товарів, послуг, капіталу (прикладом можуть служити захист «торгової марки» місцевих продуктів, змагання за більш високий регіональний інвестиційний рейтинг і т.п.). Регіон як **економічний суб'єкт** взаємодіє з національними і транснаціональними корпораціями.

Підхід до **регіону як ринку**, що має визначені межі (ареал), акцентує увагу на загальних умовах економічної діяльності (підприємницький клімат) і особливостях регіональних ринків різних товарів і послуг, праці, кредитно-фінансових ресурсів, цінних паперів, інформації, знань і т.д. Дослідження в рамках даного підходу іноді виділяють в особливу дисципліну регіональне ринкознавство.

Підхід до **регіону як до соціуму** (спільності людей, які проживають на визначеній території) висуває на перший план відтворення соціального життя (населення і трудових ресурсів, освіти, охорони здоров'я, культури, навколишнього середовища і т.д.) і розвиток системи розселення. Вивчення ведеться в розрізі соціальних груп з їхніми особливими функціями та інтересами. Даний підхід ширший за економічний. Він включає культурні, освітні, медичні, соціально-психологічні, політичні та інші аспекти життя регіонального соціуму, синтезу яких регіональна наука із самого початку приділяла велику увагу.

б) відповідь на основні питання теми:

вміти:

- виконувати завдання для перевірки знань.

Самостійна робота:

- підготувати питання, винесені на підготовку:

1. Поняття регіону, регіональної економіки.
2. Сутність і завдання регіональної політики, її види.
3. Класичні та сучасні методи вирішення проблем регіональної економіки.

Питання для перевірки

1. Нові концепції регіону
2. Сутність регіоналістики.
3. Наукові методи дослідження регіональної економіки.
4. Етапи дослідження регіональної економіки.

Семінарське заняття № 11.

Тема 11 : Економіка регіонів України: стан та перспективи розвитку - 2 години.

Мета заняття: ознайомити студента з особливостями економіки регіонів України.

Рекомендована література: [20-25, 31-37, 46,49,51-58]

План семінару

11.1. Загальні засади економіки регіонів.

11.2. Характеристика економіки регіонів України.

При опрацюванні теми студент повинен:

знати:

а) сутність вивчаємих категорій:

З господарського погляду **економіка регіону** — це ланка господарського комплексу країни, яка розміщена на певній частині її території. Економіка регіону базується на мікроекономічній виробничій функції, тобто врахуванні

найбільш ефективної дії місцевих чинників виробництва — робочої сили, ресурсів, економічних зв'язків конкретних підприємств тощо.

Основною проблемою соціально-економічного розвитку **Донецького економічного регіону** залишається висока концентрація промислового виробництва. Це зумовило найбільшу в державі урбанізованість території, одну з найскладніших екологічних ситуацій, хоча і сприяло порівняно високому розвитку продуктивних сил району в межах України. Загострення даної проблеми відбувалося під впливом природно-економічних та історичних передумов і чинників, а також у результаті структурної політики держави, що проводиться останнім часом.

Аналіз сучасного стану економіки **Придніпровського економічного регіону** свідчить про наявність диспропорцій в її розвитку і низки невирішених проблем, зокрема: зменшення обсягів видобутку основних корисних копалин; небезпечні еколого-економічні тенденції в землекористуванні (виведення з обігу родючих земель, значне зменшення гумусового горизонту); дефіцити паливних, водних і лісових ресурсів; високий рівень питомих витрат; недостатній рівень розвитку інвестиційного комплексу (нерациональна структура капітальних вкладень, недостатні обсяги інвестування реального сектору економіки).

Перед економікою **Східного економічного регіону** стоять складні завдання щодо переходу від кризового етапу розвитку всіх галузей народногосподарського комплексу до етапу зростання, стабілізації виробництва, нарощування соціально-економічного потенціалу. В умовах низького рівня промислового виробництва існує потреба збереження найсучасніших виробництв і трудових колективів, поступове доведення обсягів виробництва до рівня, який задовольнив би потреби населення.

Одним з важливих напрямів розвитку **Центрального економічного регіону** є структурна перебудова його господарського комплексу інноваційної спрямованості, тобто максимально можливе за сучасних умов технологічне оновлення всіх галузей економіки з попереднім визначенням галузевих

пріоритетів. Пріоритетами розвитку повинні бути конкурентоспроможні галузі з виробництва товарів і послуг на внутрішньому й зовнішньому ринках. Такими у Центральному регіоні є машинобудування, у тому числі виробництво оптичних і оптико-механічних приладів, радіовимірювальних приладів, авіаційна, мікробіологічна промисловість.

Головною проблемою соціально-економічного розвитку **Поліського економічного регіону** залишається відносно низький порівняно з Україною в цілому рівень загального розвитку продуктивних сил. Це пов'язано як з причинами історичного характеру, так і з особливостями структурної політики останнього періоду, коли інноваційний та інвестиційний процеси в основному орієнтувались на важку промисловість індустріальних регіонів, галузям спеціалізації і територіям Поліського економічного регіону приділялась менша увага.

Подільський економічний регіон має високі потенційні можливості щодо ефективного розвитку господарського комплексу. Однак тут загострилася низка проблем комплексного характеру, першочергове вирішення яких дуже важливе. Головні проблеми — завантаження виробничих потужностей регіону й зниження безробіття, рівень якого тут перевищує 12%. Одним з головних чинників, що стримують розвиток виробництва у регіоні, створення нових робочих місць, завантаження та приріст потужностей виробництва, є недосконалі інвестиційно-інноваційна діяльність.

Комплексний розвиток **Карпатського економічного регіону** зумовлений наявним потенціалом соціально-економічних та природних ресурсів, екологічною ситуацією, тенденціями розвитку економіки в державі. Головним напрямом розвитку Карпатського регіону повинна бути його соціальна спрямованість одночасно з дотриманням екологічної рівноваги між господарською діяльністю людини і навколишнім природним середовищем. Сприяти поліпшенню ситуації в економіці регіону покликані структурна перебудова, диверсифікація виробництв, розвиток специфічних для регіону галузей, промислів. Збалансування територіально-господарських пропорцій

регіону необхідно досягати через поліпшення роботи існуючих галузей спеціалізації в умовах збереження та нарощування обсягів агропромислового виробництва.

б) відповідь на основні питання теми:

вміти:

- виконувати завдання для перевірки знань.

Самостійна робота:

- підготувати питання, винесені на підготовку:

1. Якісні показники проблемних регіонів.
2. Депресивні регіони.
3. Прикордонні регіони: макро- , мезо- , мікрорівень.
4. Вільні економічні зони.
5. Специфіка регіональних програм сталого розвитку, основні завдання.
6. Цільові програми розвитку регіонів і галузей із частковим державним фінансуванням.

- виконати реферати.

Питання для перевірки

1. Характеристика економічного потенціалу Донецького економічного району.
2. Природно-ресурсний та економічний потенціал Придніпровського району.
3. Проблеми та перспективи розвитку Поліського економічного району.
4. Характеристика Карпатського району.
5. Проблеми використання ПРП Подільського району.
6. Східний економічний район – проблеми та перспективи розвитку.

Семінарське заняття № 12.

Тема 12: Міжнародні економічні зв'язки України та її інтеграція в європейські та інші світові структури – 1 година.

Мета заняття: ознайомити студентів з необхідністю та передумови міжнародних економічних зв'язків.

Рекомендована література: [20-26, 32-38, 43, 56,60-62]

План семінару

12.1.Сутність і значення в становленні національної економіки України

12.2.Вплив міжнародного територіального поділу праці на формування міждержавних економічних зв'язків

12.3.Механізм зовнішньоекономічної діяльності України: сутність та принципи формування

12.4. Основні форми економічного співробітництва країн світу

12.5. Сучасний стан зовнішньоекономічних зв'язків України. структура експорту

12.6. Проблеми та перспективи розвитку зовнішньо-економічних зв'язків України

При опрацюванні теми студент повинен:

знати:

а) сутність вивчаємих категорій:

В сучасних умовах економічного розвитку України зовнішньоекономічні відносини — одна з найважливіших сфер її діяльності. Створення і розвиток цих відносин з усіма країнами світу, і особливо з найбільш розвинутими, сприятиме інтернаціоналізації виробництва, підвищенню рівня його технології та якості продукції.

Серед комплексу невідкладних завдань щодо забезпечення ефективного включення України у світове господарство і міжнародне співробітництво першочергове значення має формування механізму зовнішньоекономічних зв'язків, його теоретична розробка та практичне втілення в життя.

Виходячи з принципу міжнародного поділу праці, геополітичного становища України, характеру розвитку її продуктивних сил, існуючих науково-технічного та ресурсного потенціалів, механізм зовнішньоекономічної діяльності, що формується в країні, необхідно орієнтувати на реалізацію головної стратегічної мети в сфері зовнішньоекономічної політики —

інтеграцію народногос-подарського комплексу України у світову господарську систему, **ця інтеграція передбачає досягнення таких цілей:**

- формування розвинутої ринкової системи господарства, яка базувалася б на загальноприйнятих у світовій практиці принципах, нормах та економічних механізмах;
- використання можливостей світового ринку для структурної перебудови національного господарства;
- перетворення зовнішньоекономічної сфери в активний фактор динамічного та високоефективного економічного зростання.

Для створення нового дієвого механізму зовнішньоекономічних зв'язків необхідне вирішення таких основних проблем:

- формування необхідної законодавчої бази;
- створення відповідного економічного середовища;
- розвиток інституційних структур, що регулюють зовнішньоекономічні зв'язки.

Розвиток відносин з ЄС у довгостроковій перспективі, з огляду на геополітичний, гео економічний і історичний європейський статус України, має залишатися одним з пріоритетів зовнішньо-економічної політики України. Метою розвитку зовнішньоекономічних відносин України з ЄС є забезпечення економічної інтеграції господарства України у загальноєвропейський економічний простір.

Структуру економіки України та країн цього регіону (Польща, Словаччина, Чехія, Угорщина, Болгарія, Румунія, СРЮ, Хорватія, Македонія, Словенія, Албанія) сформовано відповідно до вимог колишньої РЕВ. Це обумовлює необхідність співпраці між Іми з подальшим створенням зон вільної торгівлі з найбільш розвинутими країнами регіону, насамперед з країнами Центрально-європейської асоціації вільної торгівлі.

Крім країн зони ЧЕС, що входять до СНД та ЄС, Україна активно співпрацює з Туреччиною з метою виходу на ринки країн Близького Сходу для забезпечення диверсифікації джерел надходження нафтопродуктів, а також імпорту для легкої промисловості. Завдання зовнішньої економічної політики України стосовно Болгарії та Румунії переважно зберігатимуться згідно з визначеними завданнями щодо відносин з країнами Центральної Європи. Серед заходів, що сприятимуть створенню передумов для плідного співробітництва в

рамках ЧЕС є такі, як подолання або зниження митних бар'єрів, укладення міждержавних угод про режим прибережної торгівлі, створення багатосторонньої системи розрахунків з використанням спільного міждержавного банку відповідних країн, створення ряду прибережних спеціальних (вільних) локальних економічних зон.

б) відповідь на основні питання теми:

вміти:

- виконувати завдання для перевірки знань.

Самостійна робота:

- підготувати питання, винесені на підготовку:

1. Удосконалення зв'язків та співробітництва в умовах ринкових відносин.
2. Проблеми та перспективи розвитку економічних зв'язків та співробітництва України з країнами — членами ЄС.

- виконати реферати.

Питання для перевірки

1. Сутність і значення міждержавних економічних зв'язків для національної економіки України
2. Вплив ТПП на формування економічних зв'язків
3. Механізм зовнішньоекономічної діяльності України: сутність та принципи формування
4. Основні форми економічного співробітництва
5. Стан зовнішньоекономічних зв'язків України.
6. Перспективи розвитку зовнішньо-економічних зв'язків України

Семінарське заняття № 13.

Тема 13: Фактори сталого розвитку продуктивних сил – 1 година.

Мета заняття: ознайомити студентів з сутністю старетгії сталого розвитку ПС України, її метою, завданнями та напрямками.

Рекомендована література: [7,10,16,23-28,33-37,48,50-53]

План семінару

13.1. Сутність Стратегії сталого розвитку ПС

13.2. Механізм реалізації Стратегії сталого розвитку

При опрацюванні теми студент повинен:

знати:

а) сутність вивчаємих категорій:

Одним з інструментів забезпечення планомірного розвитку продуктивних сил є Державні програми соціально-економічного розвитку регіонів, які розробляються відповідно до постанов Кабінету міністрів України. Головна мета їх розробки — формування на території регіону ефективного господарського комплексу на основі раціонального використання наявного ресурсного потенціалу території. Ці програми дають змогу Кабінету міністрів України, відповідним міністерствам та відомствам приймати обґрунтовані рішення щодо регіональної економічної політики з урахуванням спеціалізації певних територій, їх природно-кліматичних умов, ресурсних можливостей та соціальних особливостей. Відповідно до прийнятих урядових постанов в Україні ведеться підготовка середньострокових до 2000 р. та довгострокових на 10—15 років прогнозів економічного та соціального розвитку країни.

Стратегія сталого розвитку базується на концепції екологізації суспільних відносин. Екологічний фактор повинен враховуватися в процесі вибору та наукового обґрунтування економічно доцільного розміщення продуктивних сил регіону. Головна увага має зосереджуватися на об'єктах, що є потенційними чи фактичними забруднювачами навколишнього середовища. При цьому повинні опрацьовуватися програми безпечного проживання на територіях; з підвищеною екологічною напруженістю чи програми адаптації та реабілітації населення до несприятливих екологічних умов.

В Україні в теперішній час щороку розробляється Державна програма економічного і соціального розвитку держави, самостійними розділами якої є аналогічні програми, що формуються в областях. В обласних програмах наводиться: загальна характеристика демографічних процесів, стан господарської системи області, зовнішньоекономічна діяльність, характеристика екологічної ситуації, залучення іноземних інвестицій тощо.

б) відповідь на основні питання теми:

вміти:

- виконувати завдання для перевірки знань.

Самостійна робота:

- підготувати питання, винесені на підготовку:

1. Ієрархічність та емергентність досягнення параметрів сталого розвитку, яка впливає з закону глобальної рівноваги.
2. Пропорційність і збалансованість як прояв закону економічної рівноваги.

- виконати реферати.

Питання для перевірки

- 1.Сутність Стратегії Сталого розвитку продуктивних сил України.
- 2.Мета і задання Стратегії.
- 3.Механізм реалізації Стратегії Сталого розвитку
- 4.Нормативно - законодавча база здійснення Стратегії

ПМК №1

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1. ЕКОЛОГІЯ

Семінарське заняття № 14.

Тема 14: Наукові засади раціонального природокористування – 1 година.

Мета заняття: ознайомити студентів з сутністю наукових основ раціонального природокористування в Україні.

Рекомендована література: [11, 15, 20-27, 31-45,49,52-57]

План семінару

- 14.1.Сутність раціонального природокористування
- 14.2. Основні принципи раціонального природокористування
- 14.3.Критерії ефективності природокористування.

При опрацюванні теми студент повинен:

знати:

а) сутність вивчаємих категорій:

Природокористування - об'єктивно зумовлений процес залучення людиною природних ресурсів до виробничої і невиробничої діяльності, їх відтворення та охорону.

Отже термін «**природокористування**», адекватно відображаючи досить складний і багатогранний суспільно-природний процес в об'єктивній реальності, далеко не однозначний — він вживається, як мінімум, у п'яти значеннях:

1) людська діяльність щодо використання сил і ресурсів природи з метою виробництва матеріальних благ і різних послуг, тобто як всезагальний процес праці. У такому розумінні природокористування рівнозначне поняттю «суспільне виробництво», а з урахуванням невиробничої сфери людської діяльності - навіть ширше за нього;

2) раціональне використання ресурсів і умов природного середовища, їх відтворення та охорона;

3) безпосереднє освоєння, експлуатація, відтворення та охорона природних ресурсів і умов конкретної території (району, окремої країни, групи країн, всього світу);

4) освоєння та експлуатація окремих видів природних ресурсів у локальному, регіональному і глобальному масштабах. У такому розумінні термін «природокористування» залежно від виду споживання природного ресурсу часто замінюється галузевими синонімами, без сумніву, вужчими за обсягом — водокористування, лісокористування, землекористування тощо;

5) синтетична прикладна наука, що розробляє загальні принципи будь-якої діяльності, пов'язаної з користуванням природою.

Охорона природи - це розробка і здійснення заходів щодо її раціонального використання, що включають захист від надлишкових техногенних навантажень і негативних наслідків втручання людини, активне регулювання природних процесів, відтворення і поліпшення природного потенціалу ландшафтів.

Стратегічним напрямом природоохоронної діяльності повинні стати більш повне і комплексне використання природних ресурсів, розробка і запровадження у виробництво маловідходних і безвідходних технологічних процесів, які дають змогу помітно скоротити чи повністю виключити забруднення природного середовища і забезпечити глибшу переробку первинної сировини. сна.

Функціональний підхід (комплексний) до класифікації природокористування передбачає виділення п'яти блоків найважливіших напрямів природокористування:

- 1) ресурсоспоживання;
- 2) конструктивного перетворення;
- 3) відтворення природних ресурсів;

- 4) охорони природних ресурсів;
- 5) управління і моніторингу.

Компонентна класифікація видів природокористування базується на спільному використанні деякими галузями виробництва одного компонента природного середовища (наприклад, води, повітря, ґрунту, лісу тощо), тобто на міжгалузевому споживанні природного ресурсу в рамках певної території.

Пропорційність означає погодженість у використанні природних ресурсів як за територією, так і за галузями народного господарства, виключення порушень природних взаємозв'язків у навколишньому природному середовищі.

Оптимальність у використанні природних ресурсів — це досягнення найкращого варіанта взаємовідносин суспільства з навколишнім середовищем. Управління охороною навколишнього природного середовища, як говориться в Законі про охорону навколишнього середовища, полягає у здійсненні в цій галузі функцій спостереження, дослідження, екологічної експертизи, контролю, прогнозування, програмування, інформування та іншої виконавчо-розпорядчої діяльності.

Метою управління в галузі раціонального природокористування є реалізація законодавства, контроль за додержанням вимог екологічної безпеки, забезпечення проведення ефективних і комплексних заходів щодо охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання природних ресурсів, досягнення погодженості дій державних і громадських органів у галузі навколишнього природного середовища.

б) відповідь на основні питання теми

вміти:

- виконувати завдання для перевірки знань.

Самостійна робота:

- підготувати питання, винесені на підготовку:

1. Науково обґрунтоване поєднання територіального і галузевого управління природоохоронною роботою.
2. Державна підсистема використання природних ресурсів.
3. Повноваження Міністерства сільського господарства і продовольства України в галузі охорони природи та раціонального природокористування.

- виконати реферати.

Питання для перевірки

1. Стратегічні напрями природоохоронної діяльності.
2. Планованість у використанні природних ресурсів
3. Передумови економічної ефективності раціонального природокористування.
4. Економічна оцінка природних ресурсів.

Семінарське заняття № 15.

Тема 15: Екологічний моніторинг і система екологічної інформації. – 2 години.

Мета заняття: ознайомити студентів з сутністю, класифікацією та значенням екологічного моніторингу для суспільства та економіки країни.

Рекомендована література: [22, 23-26, 31-37, 44,50-55]

План семінару

- 15.1. Екологічний моніторинг як інформаційна система спостережень, його напрями діяльності
- 15.2. Законодавчі основи екологічного контролю.
- 15.3. Класифікація екологічного моніторингу і механізм його реалізації.
- 15.4. Система екологічної інформації.

При опрацюванні теми студент повинен:

знати:

а) сутність вивчаємих категорій:

Моніторинг – це комплексна система спостережень, збору, обробки, систематизації та аналізу інформації про стан навколишнього середовища, яка дає оцінку і прогнозує його зміни; розробляє обґрунтовані рекомендації для прийняття управлінських рішень.

Система екологічного моніторингу повинна накопичувати, систематизувати й аналізувати інформацію:

- про стан навколишнього середовища;
- про наслідки і ймовірні зміни стану (тобто, про джерела й фактори впливу);
- про допустимість змін і навантажень на середовище в цілому;

- про існуючі резерви біосфери.

Екологічний моніторинг здійснюється на чотирьох рівнях:

1. локальному - на території окремих об'єктів (підприємств), міст, ділянках ландшафтів. Для ефективного контролю за забрудненням атмосфери в містах із населенням до 100 тис. осіб контрольних станцій доцільно мати принаймні три; від 100 тис. до 300 тис. осіб – не менше п'яти, від 300 тис. до 500 тис. – сім, тоді як у населеному пункті з населенням понад 1 млн. чоловік – 11-24 пункти. Промислові системи екологічного моніторингу контролюють викиди промислових підприємств, рівень забруднення промислових майданчиків і прилеглих до них районів;

2. регіональному – в межах адміністративно-територіальних одиниць, на територіях економічних і природних регіонів. Здебільшого він отримує дані про забруднення атмосфери і водойм від міських і промислових контрольних станцій;

3. національному – на території країни в цілому моніторинг означає статистичну обробку та аналіз даних про забруднення навколишнього середовища від регіональних систем, зі штучних супутників землі та космічних орбітальних станцій. Вони функціонують разом зі службою погоди Держкомгідромету України і здійснюють прогноз якості навколишнього середовища на великих територіях країни;

4. глобальному. Глобальні системи моніторингу навколишнього середовища використовуються для досліджень і охорони природи та здійснюються на основі міжнародних угод у цій сфері. Ряд країн має мережу надземних станцій, на яких здійснюються безперервний відбір та аналіз проб на наявність в атмосфері забруднюючих речовин, CO₂, CO, пилу, свинцю, радіонуклідів.

Міністерство охорони здоров'я України здійснює: державний контроль за проведенням заходів, спрямованих на ліквідацію і попередження забруднення навколишнього середовища, в тому числі атмосферного повітря, ґрунтів, поверхневих і підземних вод, які використовуються для харчових, побутових і рекреаційних цілей; систематичне вивчення впливу ядохімікатів на водні організми і ґрунти, визначення гранично допустимих концентрацій і викидів забруднюючих речовин в навколишнє середовище.

Державний комітет природних ресурсів України: Державний комітет України по земельним ресурсам :здійснення державного контролю за додержанням земельного законодавства і порядку користування землею ;координація у проведенні земельної реформи, створення умов для всіх форм власності на землю; відповідальність за організацію охорони і раціональне використання земель, проведення моніторингу земель, нагляд за виконанням комплексу протиерозійних заходів .

Державний комітет України по водному господарству : державне управління в галузі водного господарства, здійснення єдиної технічної політики, впровадження у водне господарство досягнень науки і техніки, нових технологій і передового досвіду, розробка і встановлення режимів роботи водосховищ комплексного призначення, водогосподарських систем і каналів, затвердження правил їх експлуатації ; розробка та участь у реалізації державних, міждержавних і регіональних програм використання й охорони вод та відтворення водних ресурсів ; забезпечення потреб населення й галузей економіки у водних ресурсах та здійснення їх між басейнового перерозподілу ; здійснення радіологічного і гідрологічного моніторингу водних об’єктів комплексного призначення, водогосподарських систем міжгалузевого та сільськогосподарського водопостачання ; проектування, будівництво і експлуатація водогосподарських систем та об’єктів комплексного призначення

б) відповідь на основні питання теми:

вміти:

- виконувати завдання для перевірки знань.

Самостійна робота:

- підготувати питання, винесені на підготовку:

1. Класифікація екологічного моніторингу.
2. Механізм реалізації системи екологічного моніторингу.
3. Структура державного екологічного моніторингу.

- виконати реферати

Питання для перевірки

1. Сутність та класифікація екологічного моніторингу.
2. Завдання та мета моніторингу.
3. Повноваження державних органів влади та установ в галузі охорони навколишнього середовища та раціонального природокористування.

Семінарське заняття № 16.

Тема 16: Економічний механізм природокористування та охорони навколишнього середовища – 2 години.

Мета заняття: ознайомити студентів з сутністю та значенням механізму природокористування та охорони природи.

Рекомендована література: [10, 16, 19, 24-38, 44-47, 49, 50-54]

План семінару

16.1. Основні важелі механізму природокористування.

16.2.Адміністративний механізм природокористування

16.3.Правове регулювання природокористування та охорони довкілля.

При опрацюванні теми студент повинен:

знати:

а) сутність вивчаємих категорій:

В економіці України сформувалась і функціонує розгалужена природоохоронна система. Всі ланки цієї системи складають єдине ціле і доповнюють одна одну. В той же час кожна з цих ланок наділена самостійними функціями, вирішує певне коло завдань і має свою структуру.

Метою управління в галузі охорони навколишнього середовища є реалізація законодавства, контроль за виконанням вимог екологічної безпеки, забезпечення проведення ефективних і комплексних заходів по охороні навколишнього природного середовища, раціональному використанню природних ресурсів, досягненню узгоджень дій державних і громадських органів в галузі охорони природного середовища.

З метою охорони земель **Земельний кодекс** встановлює обов'язки власників земельних ділянок та землекористувачів:

- використовувати землю ефективно і відповідно до цільового призначення;
- підвищувати її родючість, застосовувати природоохоронні технології виробництва, не допускати погіршення екологічної обстановки внаслідок своєї господарської діяльності;
- здійснювати захист земель від водної та вітрової ерозії, забруднення та інших процесів руйнування для збереження і підвищення родючості землі.

Лісовий кодекс України, прийнятий 21 січня 1994 року, регулює відносини з охорони і відтворення лісів, посилення їх корисних властивостей та підвищення продуктивності, раціонального використання та відтворення лісів. Відповідальність (дисциплінарну, адміністративну, цивільно-правову або кримінальну) за порушення лісового господарства несуть особи, винні в:

- незаконному вирубуванні та пошкодженні дерев і чагарників;
- порушенні вимог пожежної безпеки в лісах, знищенні або пошкодженні лісу внаслідок підпалу або необережного поводження з вогнем, внаслідок забруднення лісу хімічними та радіоактивними речовинами, виробничими і побутовими відходами, стічними водами та іншими видами шкідливого впливу;
- порушенні строків лісовідновлення;

- знищенні або пошкодженні лісових культур, сіянців або саджанців у лісових розсадниках і на плантаціях, а також природного підросту та самосіву на землях, призначених для відновлення лісу тощо.

Кодекс України про надра, прийнятий 24 липня 1994 року, регулює гірничі відносини з метою забезпечення раціонального, комплексного використання надр для задоволення потреб суспільства у мінеральній сировині, охорони надр, гарантування безпеки людей, майна, навколишнього природного середовища при користуванні надрами.

Закон України “Про охорону атмосферного повітря”, прийнятий 16 жовтня 1991 року, спрямований на збереження сприятливого стану атмосферного повітря, його відновлення і поліпшення для забезпечення екологічної безпеки людини, а також відвернення шкідливого впливу на навколишнє природне середовище. Закон встановлює екологічні норми і нормативи в галузі охорони атмосферного повітря, безпеки атмосферного повітря (гранично допустимих концентрацій забруднюючих речовин в атмосферному повітрі, гранично допустимих викидів забруднюючих речовин для кожного стаціонарного та пересувного джерела викиду).

б) відповідь на основні питання теми:

вміти:

- виконувати завдання для перевірки знань.

Самостійна робота:

- підготувати питання, винесені на підготовку:

1. Встановлення нормативів сплати й розмірів платежів за використання природних ресурсів, викиди та скиди забруднюючих речовин в навколишнє природне середовище, розміщення відходів та інші види шкідливої взаємодії.
2. Надання підприємствам, закладам та організаціям, а також громадянам податкових, кредитних та інших пільг при впровадженні ними маловідходних і ресурсозберігаючих технологій та нетрадиційних видів енергії, здійсненні інших ефективних заходів з охорони навколишнього середовища.

- виконати реферати.

Питання для перевірки

Питання для самоперевірки.

1. Економічні важелі механізму раціонального природокористування.
2. Сутність та завдання Лісового Кодексу України.
3. Сутність та основні положення В одного Кодексу України.
4. Кодекс України про надра – сутність, мета і завдання.

Семінарське заняття № 17.

Тема 17: Економічна і соціальна ефективність природоохоронної діяльності. – 2 години.

Мета заняття: ознайомити студентів з сутністю, передумовами, необхідністю та методикою визначення економічної та соціальної ефективності природоохоронної діяльності.

Рекомендована література: [1-5, 20-26, 34-38,42-44,52,58]

План семінару

- 17.1. Сутність економічної ефективності природоохоронних заходів
- 17.2. Показники економічної і соціальної ефективності природоохоронних заходів
- 17.3. Визначення економічної і соціальної ефективності природоохоронних заходів
- 17.4. Економічна і соціальна ефективність безвідходних і маловідходних технологій

При опрацюванні теми студент повинен:

знати:

а) сутність вивчаємих категорій:

У широкому значенні до природоохоронних заходів можна віднести всі види господарської діяльності, що прямо і побічно сприяють зниженню або ліквідації негативного впливу людини на довкілля.

Одним з основних критеріїв результативності екологічної політики є досягнення високої ефективності природоохоронних заходів. Ефективність природоохоронних заходів визначається через аналіз витрат і вигод від реалізації проекту. Теорія ефективності чітко розмежовує поняття ефекту й ефективності, розглядаючи перший як результат заходу, а другий як співвідношення ефекту і витрат, що його зумовили.

Ефект (від лат. effectus – виконання, дія) означає результат, наслідок певних причин, дій. Ефект вимірюється в матеріальному, соціальному, і грошовому вираженнях. Зокрема, він може оцінюватися

обсягом додатково виробленої чи спожитої продукції, тобто штуками, кубічними чи квадратними метрами, тоннами тощо, а також показниками покращення здоров'я населення – зниженням захворюваності або смертності, виробничого травматизму, підвищенням середньої тривалості життя. Якщо зазначені результати отримують грошову оцінку, можна говорити про отримання *економічного ефекту*.

Економічний ефект – це виражений у грошовій формі результат будь-яких дій, зокрема вищезазначених господарських заходів.

Економічним результатом природоохоронних заходів є сума таких величин:

- відвернені економічні збитки від забруднення навколишнього середовища, тобто здійснені завдяки зменшенню забруднення навколишнього середовища витрати в матеріальному виробництві, невиробничій сфері та витрати населення;
- приріст економічної (грошової) оцінки природних ресурсів, збереження чи поліпшення їх завдяки реалізації природоохоронних заходів;
- приріст грошової оцінки реалізованої продукції, отриманої завдяки повній утилізації сировинних, паливно-енергетичних та інших матеріальних ресурсів внаслідок здійснення природоохоронних заходів.

Показник загальної економічної ефективності природоохоронних витрат розраховується як відношення річного обсягу повного економічного ефекту до суми приведених витрат, які сприяли досягненню цього ефекту (тобто експлуатаційних витрат і капіталовкладень, приведених до однакової розмірності згідно з нормативом ефективності).

Загальна економічна ефективність капітальних вкладень у природоохоронні заходи визначається діленням річного обсягу повного економічного ефекту, за винятком експлуатаційних витрат на утримання і обслуговування природоохоронних об'єктів, на суму капітальних вкладень, що забезпечили цей результат. Показник загальної ефективності капітальних вкладень порівнюється з нормативним і фактично досягнутим.

Розрахунковий ефект від підвищення продуктивності сільськогосподарських угідь визначають за допомогою приросту прибутку в середньому за рік (при зміні собівартості продукції у землекористувача після проведення природоохоронних заходів).

Загальний ефект від підвищення або запобігання зниженню якості промислової продукції, продукції рибного і сільського господарства оцінюється за річним її приростом після проведення природоохоронного заходу, а розрахунковий ефект визначається як різниця між прибутком від реалізації продукції до та після проведення заходів.

б) відповідь на основні питання теми:

вміти:

- виконувати завдання для перевірки знань.

Самостійна робота:

- підготувати питання, винесені на підготовку:

1. Економічне обґрунтування екологічних програм.
2. Загальна економічна ефективність природоохоронних витрат.
3. Чистий економічний ефект природоохоронних заходів.
4. Загальний критерій екологічності технологічного процесу.

- виконати реферати.

Питання для перевірки

1. Економічний ефект та економічна ефективність природоохоронної діяльності.
2. Методика розрахунку та економічне обґрунтування показників ефективності природоохоронної роботи.
3. Сутність безвідходної моделі виробництва.
4. Критерії результативності екологічної політики держави.

Семінарське заняття № 18

Тема 18: Світовий досвід і міжнародне співробітництво у сфері охорони навколишнього середовища – 1 година.

Мета заняття: ознайомити студентів з сутністю стратегічних напрямів міжнародного співробітництва у сфері охорони навколишнього середовища.

Рекомендована література: [2-5, 21-26, 343-38,47-49,52,60]

План семінару

- 18.1. Міжнародні екологічні проблеми та шляхи їх вирішення.
- 18.2. Історія міжнародної екологічної співпраці.
- 18.3. Правова основа міжнародного екологічного співробітництва..
- 18.4. Екологічне законодавство розвинутих країн світу.

При опрацюванні теми студент повинен:

знати:

а) сутність вивчаємих категорій:

Історія міжнародної екологічної співпраці почалася понад 100 років тому. У 1875 р. Австро-Угорщина та Італія прийняли Декларацію про охорону птахів. У 1897 р. Росія, Японія, США уклали угоду про спільне використання й охорону морських котиків у Тихому океані. Перша міжнародна конвенція укладена деякими європейськими країнами у 1902 р. в Парижі про охорону птахів, корисних для сільського господарства.

У зв'язку з новими проблемами у сфері охорони довкілля в останні роки почали з'являтися нові інституційні структури — при ЮНЕСКО створений комітет з біоетики, в Японії - Дослідницький центр інно-ваційних технологій для Землі, створено Організацію нових енергетичних і промислових технологій при міністерстві зовнішньої торгівлі і промисловості, одним з основних напрямків роботи якої є екологія; з 1979 р. працює асоціація економістів з проблем навколишнього середовища і природних ресурсів, Європейська асоціація економістів з проблем навколишнього середовища і природних ресурсів, Європейська асоціація економістів з проблем навколишнього середовища і природних ресурсів (утворена в 1990 р.), Фондація Енріко Маттеї (утворена в 1989 р.); з 1991 р. реалізується програма ООН з питань охорони навколишнього середовища ЮНЕП, яка передбачає тісне співробітництво з банківським сектором.

Правовою основою міжнародного співробітництва є міжнародні договори. Участь України у міжнародному співробітництві в галузі охорони довкілля визначена Законом України «Про охорону навколишнього природного середовища» (ст. 71).

У багатьох індустриальних країнах Азії екологічні проблеми співзвучні з японськими. У Сінгапурі закон про охорону громадського здоров'я і навколишнього середовища прийнято в 1968 р., закон про охорону повітря - в 1971 р. У Таїланді законодавство щодо охорони довкілля почало діяти з 1974 р., у Південній Кореї - з 1977 р., в Індонезії - з 1979 р. Варто зазначити, що через

загострення ситуації на Близькому Сході незабаром будуть забезпечені водою лише 5 із 19 країн, що викличе наростання суперництва за доступ до обмежених джерел прісної води, яке може ще більше поглибитися у випадку потепління клімату.

б) відповідь на основні питання теми:

вміти:

- виконувати завдання для перевірки знань.

Самостійна робота:

- підготувати питання, винесені на підготовку:

1. Конвенція “Про доступ до інформації, участь громадськості в прийнятті рішень і доступ до правосуддя з питань, що стосуються навколишнього середовища”.

2. Основні положення світового досвіду і міжнародного співробітництва у сфері охорони навколишнього природного середовища.

- виконати реферати.

Питання для перевірки

1. Екологічні проблеми та шляхи їх вирішення.

2. Історія та етапи міжнародної екологічної співпраці.

3. Нормативно-правова основа міжнародного екологічного співробітництва.

4. Екологічне законодавство розвинутих країн світу – переваги і недоліки.

Теми семінарських занять

№ роботи	Тема	К-сть год.	К-сть балів	Обладнання, матеріали, прилади ТЗН, література	Форми контролю
1	Предмет, метод і завдання дисципліни	1	3	Методичні вказівки кафедри Літ-ра: 1, 2, 7, 8	Опитування
2	Закономірності, принципи і фактори розміщення продуктивних сил та територіальна організація господарства	1	3	методичні вказівки кафедри Літ-ра: 1, 2, 10	Опитування
3	Економічне районування та територіальна	2	3	методичні вказівки кафедри Літ-ра: 1, 2, 7, 15	Опитування

	організація господарства.				
4	Регіон у системі територіального поділу праці.	1	3	методичні вказівки кафедри Літ-ра: 6, 9, 10	Опитування
5	Сутність, мета і завдання регіональної економічної політики	2	3	методичні вказівки кафедри Літ-ра: 6, 9, 10	Опитування
6	Механізм реалізації регіональної економічної політики	1	3	методичні вказівки кафедри Літ-ра: 4,6, 7, 11	Опитування
7	Господарський комплекс України, його структура і трансформація в ринкових умовах	1	3	методичні вказівки кафедри Літ-ра: 4,9, 10, 12	Опитування
8	Природний та трудоворесурсний потенціал України	2	3	методичні вказівки кафедри Літ-ра: 1,2,13,15	Опитування
9	Міжгалузеві господарські комплекси та регіональні особливості їх розвитку і розміщення.	2	3	методичні вказівки кафедри Літ-ра: 7, 8, 15	Опитування
10	Економіка України як єдність регіональних соціально-економічних систем	1	3	вказівки кафедри Літ-ра: 1, 2, 7, 8	Опитування
11	Економіка регіонів України: стан та перспективи розвитку	2	3	методичні вказівки кафедри Літ-ра: 1, 3, 5, 15	Опитування
12	Міжнародні економічні зв'язки України та її інтеграція в європейські та інші світові структури	1	3	методичні вказівки кафедри Літ-ра: 7, 13	Опитування
13	Фактори сталого	1	3	методичні вказівки	Опитування

	розвитку продуктивних сил			кафедри Літ-ра: 7, 10,12	
	ПМК №1	2	5	-	Тестовий контроль
14	Наукові засади раціонального природокористування	1	3	методичні вказівки кафедри Літ-ра: 1, 2, 7, 8	Опитування
15	Екологічний моніторинг і система екологічної інформації.	2	3	методичні вказівки кафедри Літ-ра: 1, 7, 8	Опитування
16	Економічний механізм природокористування та охорони навколишнього середовища	2	3	методичні вказівки кафедри Літ-ра: 4, 6, 14	Опитування
17	Економічна і соціальна ефективність природоохоронної діяльності.	2	3	методичні вказівки кафедри Літ-ра: 1, 4, 8	Опитування
18	Світовий досвід і міжнародне співробітництво у сфері охорони навколишнього середовища.	1	3	методичні вказівки кафедри Літ-ра: 1, 4, 8,10	опитування
	ПМК № 2	2	5	-	Тестовий контроль
	Разом	30	64	-	

РОЗПОДІЛ БАЛІВ, ЩО ПРИСВОЮЮТЬСЯ СТУДЕНТАМ

МОДУЛЬ 1 (поточне тестування)	Змістовий модуль 1	44	T1	3
			T2	3
			T3	3
			T4	3
			T5	3
			T6	3
			T7	3
			T8	3
			T9	3
			T10	3

			T11	3
			T12	3
			T13	3
	ПМК №1			5
	Змістовий модуль 2	20	T14	3
			T15	3
			T16	3
			T17	3
			T18	3
	ПМК №2			5
	Самостійна та індивідуальна робота			3
				3
	Іспит			30
	СУМА			100

ОЦІНЮВАННЯ УСПІШНОСТІ СТУДЕНТІВ

Кредит, наданий у робочому навчальному плані певному модулю (навчальній дисципліні, або розділу навчальної дисципліни), вважається зарахованим тільки в разі академічної успішності студента).

Академічна успішність визначається оцінкою за 100 бальною шкалою і розглядається як підсумок балів, отриманих студентом на опорних контрольних зрізах знань навчального матеріалу відповідно до складу змістових модулів. Терміни проведення опорних контрольних зрізів встановлюються програмою курсу дисципліни і затверджуються графіком навчального процесу.

Максимальна кількість балів, яку студент може отримати за заліковий модуль, надається структурою залікового кредиту, а реальна кількість отриманих балів реєструється викладачем у відомості поточного контролю навчальної роботи студента і додатках до індивідуального плану відповідно до певної дисципліни.

Розподіл балів, що присвоюються студентам

Загальна оцінка складається з оцінок, одержаних на семінарських заняттях, поточних контролях, за індивідуальну та самостійну роботу.

Критерії оцінювання наступні:

Семінарські заняття

3 бали – тема розкрита в повному обсязі, пояснено зміст основних категорій теми - 100% поточної кількості балів

2 бали - тема розкрита в повному обсязі, пояснено зміст основних категорій теми.

1 бали – тема розкрита не в повному обсязі, суттєво порушена логіка викладення матеріалу, мають місце помилки у визначення основних категорій теми.

0 балів – тема не розкрита.

Самостійна робота

Максимальна кількість – 3 бали – присвоюється студенту за умови написання та захисту рефератів, та відповідей на питання за темами, передбаченими для самостійного вивчення

Індивідуальна робота

Максимальна кількість – 3 бали – присвоюється студенту за умови повноцінного виконання будь-якого з вищевказаних видів робіт - складання кросвордів, ребусів тощо (з використанням 15-20 категорій курсу); написання рефератів (обсягом 10-15 сторінок, структурованим за планом, з використанням наведеного списку літератури); виконання розрахункового завдання.

Переведення підсумкової оцінки академічної успішності в балах до показників за державною шкалою (відмінно, добре, задовільно, незадовільно) та до шкали оцінювання, що прийнята в ECTS та наведена у таблиці 1.

Таблиця 1

Шкала оцінювання студентів прийнята в ECTS

Визначення показника за державною шкалою	Визначення назви за шкалою ECTS	Оцінка за 100-бальною шкалою	ECTS оцінка
Відмінно	Відмінно - відмінне виконання лише з незначною кількістю помилок	90-100	A
Добре	Дуже добре – вище середнього рівня із кількома помилками	85-89	B
	Добре – взагалі вірна робота з певною кількістю грубих помилок	75-84	C
Задовільно	Задовільно – зі значною кількістю недоліків	70-74	D
	Достатньо – виконання задовольняє мінімальні критерії	60-69	E

незадовільно	Незадовільно – з можливістю повторного складання	35-59	FX
	Незадовільно – з обов’язковим повторним курсом	<35	F

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Закон України “Про зовнішньоекономічну діяльність” від 16 квітня 1991 р.
2. Закон України “Про іноземні інвестиції” від 14 вересня 1992 р.
3. Закон України “Про загальні засади створення і функціонування спеціальних (вільних) економічних зон в Україні” від 13 жовтня 1992 р.
4. Указ Президента “Про Північнокримську експериментальну зону Сиваш ” від 30 червня 1995 р.
5. Вільні економічні зони: Світовий досвід і Українська практика. Навч. посіб. За ред. Сівченко І.– К.: ЦУЛ, 2004. – 460 с.
6. Географія агропромислових комплексів. Пістун М.Д. та ін. Навчальний посіб. – К.: 1997.
7. Географія природно-ресурсного потенціалу України. Руденко В.П. – Львів: Світ, 1993.
8. Економіка регіонів (областей) України: Навч. посіб. За ред. Чернюк Л.Г. К.: ЦУЛ, 2002. – 650 с.
9. Економічне районування сфери відтворення робочої сили. Заяц Т.А. – К.: 1997.
10. Економіка природокористування. Руснак П.П. – К.: 1992.
11. Економічна і соціальна географія України з основами теорії. Паламарчук М.М. та ін. – К.: 1998.
12. Економічне регулювання сфери відтворення робочої сили. Заяц Т.А. – К.: 1997.
13. Економіка сільського господарства. Мацибора В.І. Підручник. – К.: Вища школа, 1994.
14. Экономика предприятий машиностроения в условиях перехода к рынку.

-
- Под ред. В.С. Клочко – Харьков, 1995.
15. Экологизация развития производительных сил Украины. Иванух Р.Ж. Экономика Украины. № 10. – 1992.
 16. Экономическая география и регионалистика. Учебное пособие. За ред. Козьева И.А.: М.: 2005. – 336 с.
 17. З досвіду економічного районування. Калитенко А.П. та ін. – К.: 1997.
 18. Ліси України. Генсірук С.А. – К.: 1992.
 19. Методологічні засади комплексного розвитку і розміщення продуктивних сил регіонів. – К.: Вища школа, 1998.
 20. Організація управління лісопромисловим виробництвом. Бойко Т.М. Мет. вед. науч. сб. – К.: 1994.
 21. Проблемы структурной перестройки Украины по транспортному комплексу. Под ред. Ю.М. Цветова. – К.: 1996.
 22. Проблемы комплексного развития территории. Горленко И.А. и др. – К.: 1994.
 23. Природно-ресурсный потенциал Украины. Руденко В.П. – К.: Либідь, 1994.
 24. Пріоритети розвитку заради добробуту. Звіт Запорізької облдержадміністрації. – Запоріжжя, 2002.
 25. Размещение производительных сил в Украине. Учеб. пособие. В.Б. Кудрявцев. – Симферополь, 1999.
 27. Размещение производительных сил. Учеб. пособие. – М., 2004.
 28. Размещение производительных сил. Уч. пособие Л.С. Дорошенко. – К.: МАУП, 1999.
 29. Регионы Украины: проблемы развития. В.К. Симоненко. – К.: 1997.
 30. Регіонально-цілісний підхід в економіці. Поповкін В.А. – К.: 1993.
 31. Регіональне розселення: проблеми та перспективи. Доценко А.І. – К.: 1994.
 32. Регіональна політика України. Під ред. Кордюкової Н.Г. – К.: Наукова Думка, 1995.
 33. Розміщення продуктивних сил. Підручник за ред. Ковалевського В.В. К.: Либідь, 1996.
 34. Розміщення продуктивних сил України. Підручник за ред. Качана Є.П. – К.:

- Вища школа, 1998.
35. Розміщення продуктивних сил України. Навч. метод. посібник Авт. С.І. Дорогунцов, Я.Б. Олійник та ін. – К.: КНЕУ, 2000.
 36. Розміщення продуктивних сил і регіоналістика. Навчальний посібник. Д.М. Стеченко. – К.: Віка, 2001.
 37. Розміщення продуктивних сил. Тестові завдання. С.І. Дорогунцов, С.І. Ішук та ін. – К.: Знання, 1998.
 38. Розміщення і регіональний розвиток продуктивних сил. – К.: 1999.
 39. Розміщення продуктивних сил. Теоретично-методологічні основи. Ішук С.І. – К.: 1997.
 40. Розміщення і регіональний розвиток продуктивних сил. Стеченко Д.М. – К.: 1999.
 41. Розміщення виробництва товарів народного споживання в Україні. Навчальний посібник – К. 1992.
 42. Розміщення продуктивних сил України. Навчальний посібник. За ред. Л.Г. Чернюк, Д.В. Клиновський – Київ: ЦУЛ, 2002.-470 с.
 43. Розміщення продуктивних сил і регіоналістика: Навч. посіб.- 2-ге вид., випр. і доп. За ред. Стеченко Д.М. – К.: Вікар, 2002.-374 с.
 44. Розміщення продуктивних сил України: Національна макроекономіка: Посібник. за ред. Заблицького Б.Ф. – К.: Академвидав, 2002. – 368 с.
 45. Розміщення продуктивних сил і економіка регіонів України: Підручник. за ред. Жук М.В., Круль. – К.: Кондор, 2004. – 296 с.
 46. Розміщення продуктивних та регіональна економіка: Навч. посіб. за ред. Горбач Л.М. – К.: Кондор, 2004. – 344 с.
 47. Розміщення продуктивних сил та регіональна економіка: Навчальний посібник / М.А. Хвесик, Л.М. Горбач, П.Л. Пастушенко. – К.: Кондор, 2005. – 342 с.
 48. Розміщення продуктивних сил та регіональна економіка: Підручник / Т.А. Заяць, Ю.І. Пітюренко; Ред. Дорогунцова – К.: КНЕУ, 2005. – 988 с.
 49. Соціально-економічна географія України. Навч. посібник За ред. О.І. Шаблія. – Львів, 1994.

50. Соціально-економічна географія світу. / За ред. Кузика С.П. – Тернопіль: Підручники і посібники, 1998.
51. Свободные экономические зоны в современном мире. В.А. Дергачев – Одеса: Судоходство, 1996.
52. Спеціальні економічні зони. Теорія та практика. Пила В.І. та ін. Навч. посіб. – К.: 1998.
53. Статистичний щорічник України за 2001 рік – К.: Техніка, 2002.
54. Структурна трансформація промислового комплексу України. Коломійцев В.Б. – К.: 1997.
55. Стратегия развития производительных сил. Иванух Р. ж. Экономика Украины - № 6 – 1992.
56. Територіальна сегментація ринку праці України. Шаленко М.В. – К.: 1998.
57. Трудовой потенциал и занятость. Учебное пособ. Ким М.Н. – Харьков, 1993.
58. Територіально-виробничий комплекс і економічне районування, Іщук С.І. Метод. теорія. – К.: 1996.
59. Теоретичні основи регіональної економіки. Гопчієв О.Г. Навч. посіб. – К.: 1997.
60. Інноваційні форми регіонального розвитку: Навч. посіб. За ред. Стеченко Д.М. – К.: Кондор, 2002. – 254с.
61. Україна та її агропромисловий комплекс. Кристальний О.В. – К.: Урожай, 1993.
62. Формирование механизма территориальной организации трудовых ресурсов: теория и практика. – К.: 1992.

